

מבואה למלכות – סיור תצפיות תנ"כי בעקבות שמואל שאול ודוד

מתאים ל: משפחות
עונה מומלצת: כל השנה
משך הסיור: 4 - 5 שעות
ציוד נדרש: רכב + ספר תנ"ך
מומלץ להצטייד במפת סימון שבילים 9 – מבואות ירושלים
למשקיענים: קראו את ספר שמואל א' וב' כהכנה משלימה לסיור.

אתם מוזמנים למסע בעקבות נביאים ומלכים, מסכת מאבקי שליטה וכוח, בקרב על הנהגת ישראל. נסייר בגבול שבין יהודה ובנימין בו התרחשה אחת הדרמות הגדולות, המרתקות והמשפיעות ביותר בהיסטוריה של האנושות. ביקור בזירות ההתרחשות, תוך עיון בספר התנ"ך, יחזיר אותנו 3000 שנה אחורה בזמן אל ראשית תקופת המלוכה הישראלית.

תחנה ראשונה: גן לאומי נבי סמואל (ניתן למצוא את היעד ב WAZE).

גן לאומי נבי סמואל:
המקום מזוהה על פי המסורת עם "רמה" המקראית בה נקבר שמואל הנביא. ציון הקבר מקודש למאמינים מוסלמים ויהודים גם יחד. בקרב חלק מן החוקרים מקובל לזהות את האתר עם "מצפה" המקראית ואת הישוב "רמה" מזהים עם הכפר א-רם הסמוך מכיוון צפון מזרח. לחדי ההתמצאות – מצפון הכפר אל-גי'ב המזוהה עם "גבעון" המקראית, מעט יותר צפונה פאתי העיר רמאללה (אשר יתכן ומשמרת את השם "רמה"). בצד מזרח תל אל פול המזוהה עם "גבעת שאול" המקראית, מקום משכנו של המלך שאול. מומלץ לסייר בשביל ההיקפי של הגן וליהנות מאוויר הפסגה, נוף מקסים ומעיינות בתוליים לצד הדרך.

שמואל בן אלקנה וחנה נולדו בהר אפרים, הוא התחנך בביתו של עלי הכהן שם הפך לנביא והתחבב על העם. על רקע המאבק עם הפלישתים נכנס העם לחרדה והתחזקה הקריאה, לא עוד שלטון נבואי, רוצים מלך, גיבור חיל, שינהיג את העם במלחמה. העם פונה לנביא ומפציר בו:

כִּי אִם-מֶלֶךְ יִהְיֶה עָלֵינוּ. וְהֵינּוּ גַם-אֲנַחְנוּ כְּכָל-הַגּוֹיִם וְשִׁפְטָנוּ מִלְּפָנָיו
וַיֵּצֵא לְפָנֵינוּ וְנָלַחַם אֶת-מֶלְחַמֵּינוּ (שמואל א, ח, יט-כ).

שמואל מתלבט כיצד להגיב לדרישת העם ופונה לשמוע את דבר אלוהים:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-שְׁמוּאֵל שְׁמַע בְּקוֹל הָעָם לְכָל-אֲשֶׁר-יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ כִּי לֹא
אֲתָךְ מְאַסּוּ כִּי-אֲתִי מְאַסּוּ מִמֶּלֶךְ עָלֵיהֶם (שמואל א, ח, ז).

ניסיונותיו של שמואל לעצור את ההפיכה כושלים, הוא מדגיש בפניהם את העריצות והשחיתות בשלטון המלכים - אך העם נשאר דבק בדרישותיו.

וַיִּמָּאֲנוּ הָעָם לְשָׁמַע בְּקוֹל שְׁמוּאֵל (שמואל א, ח, יט)

תחנה שנייה: גבעת שאול המקראית (ניתן למצוא את היעד ב WAZE לפי רחוב "א-נור". בהגיעכם אל היעד פנו ימינה ועלו עם הרכב עד לראש הגבעה).

גבעת שאול המקראית (תל אל פול):
המקום מזוהה כמקום משכנו של שאול, מלך ישראל הראשון. חפירות ארכיאולוגיות שנערכו באתר נחשפו שרידים מתקופת השופטים ותקופת המלוכה, כמו כן ממצאים מימי בית המקדש השני (מרבית השרידים הארכיאולוגים כוסו ולא ניתן לאתרם בשטח). ממרומי הגבעה בצד מזרח ניתן להבחין במדבר יהודה ובחלקו הצפוני של ים המלח. שרידי המבנה המודרני במרכז הגבעה שייכים לתקופת השלטון הירדני ומדובר בלא פחות מאשר ארמון מלכותי של המלך חוסיין שבנייתו הופסקה עקב מלחמת ששת הימים. לא פלא כי שני המלכים, זה הישראלי וזה הירדני, בחרו באזור מדהים זה, המתנשא מעל סביבתו, כמשכנם המלכותי.

וכיאה לתנ"ך, אם כבר מלך מחפשים אז צריך לאתר דמות אצילית ומלכותית:

וַיְהִי-אִישׁ מִבֶּן יִמִּין (מִבְּנֵי־יִמִּין) וְשֵׁמוֹ קִישׁ בֶּן-אֲבִיאל... וְלוֹ-הָיָה בֶן וְשֵׁמוֹ
שָׂאוֹל בְּחוֹר וְטוֹב וְאִין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ מְשַׁכְּמוֹ וּמַעֲלָה גְבֹהַּ
מִכָּל-הָעָם (שמואל א, ט, א-ב).

שמואל ממשיך בסרובו להכיר במלוכה ובעת המינוי מעניק לשאול את התואר "נגיד על נחלת ה'", אך את העם זה לא מספק ותואר ה"מלך" אינו מאחר לבוא

וַיִּרְעוּ כָּל-הָעָם וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ (שמואל א, י, כד)

ומה שנדמה היה כתחילתה של מערכת יחסים טובה בין הנביא למלך החדש הדרדר עד מהרה למסכת מתמשכת של יחסים מתוחים בין השניים. הנביא משהרגיש כי איבד את השלטון מפנה כלפי שאול ביקורת נוקבת ובכל הזדמנות מטיח בו האשמות על תפקודו הלקוי כמנהיג העם. שאול מנסה לשאת חן בעיני שמואל, אך לשווא. שמואל מחליט להדיח את שאול בתואנה שלא ממלא אחר מצוות האל ומפר את דרכו

וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-שָׂאוֹל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי מָאַסְתָּה אֶת-דָּבָר ה' וַיִּמְאַסֶּךָ ה' מֵהָיִוֹת מֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל (שמואל א, טו, כו)

ההחלטה כבר נפלה, שאול חוזר הביתה – לגבעה, ושמואל לעומת זאת חוזר להיות במרכז ההשפעה.

וַיֵּלֶךְ שְׂמוּאֵל הָרְמָתָה וְשָׂאוֹל עָלָה אֶל-בֵּיתוֹ גְּבַעַת שָׂאוֹל. (שמואל א, טו, לד)

תחנה שלישית ואחרונה: מצפה רחבעם (ניתן למצוא את היעד ב WAZE)

מצפה רחבעם (ע"ש השר רחבעם זאבי):

התצפית הממוקמת על מרומי הר הזיתים משקיפה מערבה אל עבר העיר ירושלים הנפרסת במלוא תפארתה. עירו של דוד המלך "עיר דוד" נמתחת כשלוחה ארוכה מזרוב למתחם הר הבית - בה ישבו דוד ושלמה כמלכי ישראל ואחריהם כל שאר מלכי יהודה. אתר עיר דוד הוא בתחום הגן הלאומי סובב חומות ירושלים המקיף את העיר העתיקה מכל עבריה. למרגלות התצפית בית הקברות היהודי של הר הזיתים בו נקברו ידוענים רבים, בהם: מנחם בגין, הרב קוק, אליעזר בן יהודה, שמואל, יוסף עגנון ועוד. מבנה כיפת הסלע (כיפת הזהב) הבולט בנוף העיר העתיקה ממוקם בדיוק בנקודה שבה ניצבו בעבר בית המקדש הראשון ובית המקדש השני.

שמואל פועל למנות מלך חדש והפעם פונה לשבט יהודה. בבית לחם פוגש את ישי המציג בפני שמואל את בניו. דוד, הצעיר מבין הבנים מתייצב אחרון:

וַיָּבִיֵאֵהוּ וְהוּא אֲדַמוּנִי עִם-יָפֵה עֵינָיִם וְטוֹב רֹאֵי. וַיֹּאמֶר ה' קוּם מִשָּׁחֵהוּ
כִּי-זֶה הוּא. וַיִּקַּח שְׂמוּאֵל אֶת-קֶרֶן הַשֶּׁמֶן וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ בְּקֶרֶב אָחָיו
וַתִּצְלַח רוּחַ-ה' אֶל-דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וּמָעֵלָה (שמואל א, טז, יב-יג)

מיום בחירתו נחשב דוד להצלחה מסחררת, דוד היה לכישרון פוליטי יוצא דופן והיטיב להתחבב על סובביו. התנ"ך ממעיט לספר לנו על יחסי דוד ושמואל אך עולה כי בין השניים נרקמה מערכת יחסי אמון הדדית. לאחר מות שאול, בקרב על הגלבע נגד פלישתים, נמשך המאבק בין אנשי דוד לאנשי שאול שבסופו יצא דוד מנצח. דוד קובע את מושבו בירושלים על גבול נחלת יהודה ובנימין, בכך מאגד את מחנה ישראל ויהודה למחנה אחד והופך למלך הבלתי מעורער של עם ישראל.

בשורת שלטון המלכים לא מאחרת לבוא ודוד מוצא עצמו במרכזה של פרשיית שחיתות שלטונית. הפעם יהיה זה נתן הנביא שיטיח האשמות כבדות במלך ישראל

מִדּוֹעַ בְּזִיתָ אֶת-דָּבָר יְהוָה, לַעֲשׂוֹת הֲרַע בְּעֵינָיִם, אֶת אֹרְיָה הַחֲתָי
הַפִּיתָ בְּחָרֵב, וְאֶת-אֲשֵׁתוֹ לְקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה (שמואל ב, יב, ט)

למרות הדברים הקשים העם לא מערער על שלטונו של דוד. לאורך שנות חייו רבו המאבקים, המרידות והמלחמות, אך בכולם עמד דוד ושלטונו האריך ימים.

בן-שְׁלֹשִׁים שָׁנָה דָּוִד, בְּמָלְכוֹ; אַרְבָּעִים שָׁנָה, מָלָךְ. חֲבֵרוֹן מְלָךְ עַל-
יְהוּדָה, שִׁבְעַת שָׁנִים וְשָׁשָׁה חֳדָשִׁים; וּבִירוּשָׁלַם מְלָךְ, שְׁלֹשִׁים וְשִׁלְשׁ שָׁנָה,
עַל כָּל-יִשְׂרָאֵל, וַיְהוּדָה. (שמואל ב, ה, ד-ה)

הכותב הוא ארכיאולוג ומנהל גן הלאומי סובב חומות ירושלים